

НАУКОВИЙ ТЕКСТ В АСПЕКТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ

Розглянуто питання специфіки функціонування, вимоги і принципи складання, особливості побудови наукового тексту в аспекті дослідження культури мови. Обґрунтовано роль культури наукової мови у формуванні професійної компетентності сучасних фахівців. Наголошено на значенні ролі національної мови як найважливішого чинника розвитку науки.

Ключові слова: культура мови, культура наукової мови, культура мовлення, культура наукового мовлення, текст, науковий текст, категорії тексту.

Рассмотрены вопросы специфики функционирования, требования и принципы составления, особенности построения научного текста в аспекте исследования культуры речи. Обоснована роль культуры научной речи в формировании профессиональной компетентности современных специалистов. Подчеркнуто значение роли национального языка как важнейшего фактора развития науки.

Ключевые слова: культура языка, культура научного языка, культура речи, культура научной речи, текст, научный текст, категории текста.

The article is devoted to specificity of functioning, the requirement and principles of drawing up, feature of construction of the scientific text in aspect of research of the standard of speech. It is proved a role of culture of scientific speech in formation of professional competence of modern experts. Value of a role of a national language as major factor of development of a science is underlined.

Key words: culture of language, culture of a language of science, the standard of speech, culture of scientific speech, the text, the scientific text, categories of text.

Професійна діяльність не тільки сучасного дослідника, а також спеціаліста будь-якої галузі народного господарства, виробництва, освіти, культури тощо перш за все ґрунтується на наукових знаннях, тому дотримання норм наукового стилю, зокрема знання особливостей побудови та мовного вираження, принципів укладання наукових текстів, їх категорій, ознак, характеристик, структурно-сміслових аспектів і змістовних частин, є важливим показником культури наукової та фахової мов. Культура фахової мови є конкретно-історичним явищем, яке реалізується в повсякденній професійній мовній практиці за допомогою фахової (предметної) мови – сукупності використовуваних у професійній сфері комунікації мовних засобів з метою забезпечення порозуміння між людьми, працюючими в цій сфері.

Культура мови сьогоденного фахівця виявляється не тільки в ґрунтовній мовнокомунікативній підготовці, яка передбачає дотримання норм літературної мови, вміння висловлюватися правильно й виразно, використовуючи за призначенням різні стилістичні мовні засоби, а також у вільному послуговуванні нормативною національною науковою мовою в усіх підстилях у письмовій та усній формах. Певною мірою саме мовна якість наукової продукції суттєво впливає на її теоретичну і практичну цінність. На жаль, сучасний рівень культури мови науки засвідчує більше проблем, ніж позитивних процесів на цьому полі діяльності. Причинами такого стану є недостатня мовнокомунікативна, стилістична компетентність дослідників і фахівців, що мають справу відповідно до сфери своєї діяльності з укладанням наукових текстів.

Крім того, існує й об'єктивна причина, яка значно перешкоджає розвитку національних наукових мов, – традиційне домінування в міжнародному науковому просторі англійської мови як глобальної мови науки. У світі нею публікують 80 – 85 % досліджень, а з метою заохочування такі видання підтримуються навіть фінансово. В деяких країнах у зв'язку з цим спостерігається втрачання національною мовою статусу мови наукового мислення: знижується використання її епістемічної (пізнавальної), науково-мисленнєвої, когнітивно-творчої, креативної функцій для задоволення соціальних, когнітивних, гносеологічних, комунікативно-прагматичних потреб особистості та соціуму [8, с. 6].

Такі реалії, безумовно, актуалізують необхідність посилення ролі національної мови як найважливішого чинника прогресу науки, техніки, освіти. Ми впевнені, що для збереження і розвитку самобутнього колориту мови вітчизняних наукових досліджень необхідні національна стратегія мовного розвитку, підвищення ціннісно-мотиваційного статусу української наукової мови, вдосконалення змісту і методів неперервної мовної наукової освіти. На важливості реалізації таких заходів наголошують відомі вчені-мовознавці (Бацевич Ф. С., Гриценко Т. Б., Русанівський В. М., Пономарів О. Д. та ін.).

Відтак, можна стверджувати, що **актуальність** даного дослідження визначається надзвичайним зростанням ролі культури наукової мови у формуванні професійної компетентності й усвідомленої позитивної мовної поведінки сучасних фахівців, їх здатності до критичного осмислення, наукового обґрунтування і творчого застосування методів пізнання, умінь інтерпретувати наукові концепції і теорії, виокремлювати й опрацьовувати (аналізувати, синтезувати, класифікувати, систематизувати) необхідну професійну наукову інформацію, прагнути до саморозвитку, вдосконалення професійних якостей.

Виходячи з вищеподаного, **метою** статті є розгляд питань специфіки функціонування наукового тексту, його категорій, ознак і характеристик, принципів укладання в аспекті дослідження культури мови.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання низки **завдань**:

1) аналіз останніх публікацій, у яких розглянуто, по-перше, проблеми культури української мови, зокрема культури наукової мови; по-друге,

висвітлено питання щодо вимог укладання та специфіки функціонування наукового тексту;

2) з'ясування змісту та формулювання визначень базових понять дослідження: «культура мови», «культура наукової мови», «культура мовлення», «культура наукового мовлення», «текст», «науковий текст», «категорії тексту» тощо;

3) розгляд принципів укладання наукового тексту;

4) дослідження категорій, ознак і характеристик наукового тексту;

5) диференціація видів наукових текстів відповідно до їх функціонального призначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких порушуються та розглядаються окреслені проблеми, свідчить, що сучасні вітчизняні мовознавці активно наголошують на важливості дослідження питань культури мови, зокрема культури наукової мови. Відомі українські вчені-лінгвісти (Бацевич Ф. С., Ботвина Н. В., Гальперин І. Р., Єщенко Т. А., Коваль А. П., Кравець Л. В., Мацько Л. І., Онуфрієнко Г. С., Семенов О. М. та ін.) зазначають, що для ефективної наукової діяльності сьогодні недостатньо мати глибокі спеціальні знання, досконало володіти методологією наукової творчості, уміннями здобувати, аналізувати, систематизувати, класифікувати, синтезувати наукові факти. Всі вони поділяють думку, що не менш важливими при цьому є, як було вже вищезазначено, такі необхідні складові високої культури наукової мови, як ґрунтовна мовнокомунікативна підготовка, вільне та вміле послуговування нормативною національною мовою науки.

Варто зазначити, що поняття «культура мови» має декілька визначень. Українські лінгвісти Любов Мацько і Лариса Кравець у ґрунтовному дослідженні «Культура української фахової мови» пропонують таке визначення цього терміна: «Культура мови – мовознавча наука, яка на основі даних лексики, фонетики, граматики, стилістики формує критерії усвідомленого ставлення до мови й оцінювання мовних одиниць і явищ, виробляє механізми нормування і кодифікації (введення в словники та у мовну практику)» [5, с. 6].

Поряд із терміном «культура мови» вживають термін «культура мовлення». Особливостями культури мовлення вважаються правильність, вправність, мовна майстерність, стилістичне чуття слова, доречність застосування варіантних мовних форм. Культура мовлення передбачає нормативність і доцільність викладу інформації відповідно до вимог і умов конкретної ситуації [5, с. 7]. Ці терміни співвідносяться між собою, як загальне поняття «мова» і конкретне – «мовлення». Завданням культури мови є визначення мовних норм на всіх рівнях мовної системи, культури мовлення – аналіз усієї повноти сучасного мовного життя згідно з системою мови, визначення різних композиційних форм мовних побудов з уточненням меж уживання слів, виразів, лексико-граматичних конструкцій.

Одним із різновидів культури мовлення є наукове мовлення, яке обумовлено функціонуванням національної мови у сфері наукової комунікації, тобто наукове мовлення є сферою функціонування та реалізації мови науки.

Уперше про наукову мову заговорили у зв'язку з появою на початку 50-х років ХХ ст. книги англійського вченого Теодора Сейворі про мову науки як функціональний різновид мови. Саме це дослідження було провісником теорії мов для спеціальних цілей, у тому числі й науки [8, с. 8].

Вивчення особливостей наукової мови в українському та російському мовознавстві розпочалося в 60-ті – 70-ті роки ХХ ст. (праці Антоненка-Давидовича Б. Д., Жовтобрюха М. А., Коваль А. П., Мацько Л. І., Онуфрієнко Г. С., Русанівського В. М., Сербенської О. А. та ін.).

Культура наукової мови на сучасному етапі розвитку вітчизняної мовознавчої науки досліджується функціональною стилістикою (вивчає особливості мовних норм відповідно до різних функціональних стилів), лінгвістичною прагматикою (аналізує цілі учасників комунікації, а також методи їх досягнення, ставлення людини до власного і чужого мовлення), лінгвістикою тексту (досліджує норми побудови, структурно-стилістичні особливості тексту), психолінгвістикою (з'ясовує процеси мовної творчості, сприйняття і формування мовлення та співвіднесеність цих процесів із системою мови).

Культура наукової мови, за визначенням Семенов О. М., – «нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовнокомунікативної культури» [8, с. 6].

Завдання культури наукової мови полягає насамперед у вивченні закономірностей побудови наукового тексту на всіх рівнях мовної системи. Культура наукової мови охоплює нормативний, комунікативний, етичний, прикладний аспекти. Нормативний аспект вимагає знання літературних норм мови і вміння застосовувати їх у науковому мовленні. Комунікативний – пропонує відбір мовних засобів, які якнайкраще виконують завдання наукового спілкування. Повага до учасників спілкування, дотримання норм поведінки, доброзичливість, тактовність становлять етичний аспект наукової мови. Прикладний аспект розглядає наукові тексти як носії функціонально-стильової специфіки, що дає змогу пояснювати мовленнєві помилки, їх психологічну природу, фактори впливу на їх появу. Деякі науковці (Бабич Н., Бацевич Ф., Пентелюк М., Сербенська А., Чак Є. та ін.) запропонували започаткувати окремий напрям дослідження – «лінгвістика помилок», або «помилкознавство», «девіатологія» (лат. *deviatio* – відхилення) [9, с. 191]. Отже, прикладний аспект вивчає мовні девіації – різноманітні помилки, неточності, обмовки, описки, лінгволяпсуси тощо, пов'язані зі специфікою лексичної та граматичної семантики наукового тексту. Під мовними девіаціями розуміють типи комунікативних невдач чи комунікативних збоїв у науковій комунікації, причиною яких є недостатня мовна компетенція учасників [7, с. 322].

У сучасній вітчизняній та зарубіжній лінгвістичній науці поняття «текст» і «науковий текст» трактують по-різному. Так, український мовознавець Кочан І. М. визначає текст як: максимальну одиницю мови найвищого рівня мовної системи; продукт мовлення; одиницю, що виражає судження; цілісне і зв'язне повідомлення, складене для передання та збереження інформації; суму, сукупність або множину фраз; структурну і смислову єдність [3, с. 31].

На думку українських дослідниць Мацько Л. І. та Кравець Л. В., текст є писемним або усним мовленнєвим масивом, що «становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних смисловими і формально-граматичними зв'язками, спільною тематичною і сюжетною заданістю» [5, с. 32].

Єщенко Є. А. зазначає, що текст – це усне, писемне або друковане структурно і концептуально організоване словесне ціле, яке є посередником і водночас кінцевою реалізацією комунікації, феноменом використання мови; формою утілення живого дискурсу після його завершення [2, с. 34].

Російський мовознавець Лосева Л. вважає текст повідомленням у письмовій формі, що «характеризується смисловою і структурною завершеністю і певним ставленням автора до повідомлення» [4, с. 17].

Відомі австрійські лінгвісти Тичер С., Мейер М. та ін. розглядають текст як «будь-який тип комунікативного висловлювання..., комунікативну подію», яка реалізується в писемній формі і має відповідати певним умовам, а саме 7-и критеріям: зв'язності, цілісності, інтенціональності, прийнятності, інформативності, інтертекстуальності, ситуативності [10, с. 36-38].

Слово «текст» латинського походження і з мови-продуцента перекладається як «тканина, зв'язок, побудова» [9, с. 655]. На наш погляд, термін «текст», зберігаючи первісне значення, позначає завершене мовне утворення, яке висвітлює певну тему і являє собою впорядковану систему, в якій усе взаємопов'язане і взаємообумовлене; цілісний, зв'язний, писемний чи усний потік, що містить у собі певний обсяг фактичних даних, певну інформацію.

У сучасному мовознавстві розрізняють художній і нехудожній (науковий, офіційно-діловий, публіцистичний) тексти. При цьому кожний текст вимагає своєрідного підходу. Виходячи з того, що **предметом** нашого дослідження є висвітлення категорій, ознак і характеристик наукового тексту, а також розрізнення його видів за функціональним призначенням в аспекті дослідження культури мови, розглянемо специфіку підходу до наукового тексту. Цей підхід залежить від змісту наданої інформації й обумовлюється тим, що вона завжди достатньо чітко співвідноситься з певною сферою науки та зорієнтована на конкретне коло адресатів.

Зазначимо, що поняття «текст» є об'єктом вивчення різних філологічних наук. Так, лінгвістика тексту досліджує структуру мовленнєвих творів, їх членування, способи створення зв'язності тексту, його смислову побудову. Предметом стилістики тексту є різноманітні типи текстів, їх стилістичні особливості, способи розгортання інформації, мовленнєві норми в різних функціональних стилях, типи мовлення (монолог, діалог, полілог). Саме досвід цих наук допомагає глибше розкрити особливості наукового тексту.

Науковий текст, за визначенням відомої дослідниці культури мови Семенов О. М., – цілісний комунікативний блок, що має чітку, логічну структуру із внутрішньо завершеними частинами (розділами, підрозділами, параграфами тощо), насиченими відповідною термінологією» [8, с. 63].

Онуфрієнко Г. С. розглядає науковий текст як «єдиний комунікативний блок, що має чітку логізовану структурну організацію, яка формується під

впливом двох основних факторів: характеру висвітлюваного змісту (тема → підтема → комбінація підтем) та способу його презентації» [6, с. 21].

Отже, науковий текст завжди співвідноситься з комунікативною ситуацією та її антропоцентрами: автором й адресатом, суб'єктом мовлення та його партнером (або партнерами) у комунікації. Під комунікативною ситуацією визначаємо наукову функціонально-комунікативну сферу, в якій створюється науковий текст. Під антропоцентризмом (грец. *antropos* – людина і *kentron* – осереддя) розуміємо світоглядний принцип, згідно з яким людина є центром і вищою метою світу. Цей принцип у сучасному мовознавстві «визнається одним із найважливіших принципів організації та функціонування живої природної мови на всіх її структурних рівнях» [1, с. 215]. Антропоцентричність вважається категорією тексту, що зумовлена сукупністю здібностей і характеристик людини створювати та сприймати текст як мовленнєвий витвір [2, с. 246].

У першу чергу науковий текст зорієнтований на читача-професіонала, підготовленого до сприйняття інформації. Такий текст містить певне наукове знання, якому притаманні онтологічність (тлумачення явищ об'єктивної дійсності, що існують незалежно від свідомості людини), методологічність, аксіологічність, комунікативність [9, с. 215]. Цими ж ознаками характеризується й науковий текст, зміст якого відображає певну часову послідовність різноманітних фактів, подій і думок. Науковий текст неможливо створити без попередньо зібраного матеріалу, проведення певного дослідження, обдумування фактів. Саме за цих умов текст виконуватиме інформативну та дослідницьку функції.

Процес складання наукового тексту вимагає дотримання певних принципів, які враховують його особливості:

- принцип змістової насиченості (науковий текст повинен містити новизну професійно орієнтованої інформації, її пізнавальну цінність, лексичне і граматичне наповнення);

- принцип професійної значущості (надання необхідної інформації з галузі професійної сфери діяльності);

- принцип наукової інформативності (виявлення смислової і змістової новизни наукового тексту, що розкривається в авторській концепції, оцінці певного явища чи факту);

- принцип новизни наукового тексту (наявність теоретичних положень, нових знань, які обґрунтовані на основі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і впроваджені у практику);

- принцип змістової завершеності (цілісність і повнота розкриття поставлених завдань);

- принцип проблемності (кодування проблемних запитань у назвах, змісті окремих параграфів і всього наукового тексту);

- принцип доступності фахівцеві однієї чи кількох галузей (зрозумілість, легкість сприйняття інформації, відповідність повідомлення комунікативній сприйнятливості адресата);

– принцип інтертекстуальності (багатовимірний зв'язок наукового тексту з іншими, який полягає у відтворенні в цьому науковому тексті елементів пратексту(-ів) через цитування, посилання, коментарі тощо) [8, с. 63–64].

Ми вважаємо, що складання наукового тексту також вимагає обов'язкового дотримання такого принципу, як логічна організація членованості тексту на окремі елементи, за допомогою яких простежується уніфікована структура тексту (розподіл частин наукового тексту на розділи, підрозділи, параграфи тощо).

Одним із важливих питань у дослідженні наукового тексту є виокремлення властивих йому кваліфікаційних ознак, так званих категорій, які характеризують його як зразок зв'язного мовлення. Під категорією тексту (грец. *kategoria* – ознака) розуміють кваліфікаційну типологічну ознаку, яка притаманна всім мовленнєвим витворам [2, с. 139]. Категорії наукового тексту відображають його найзагальніші та найсуттєвіші ознаки і становлять етапи в пізнанні його онтологічних, гносеологічних і структурних ознак.

Селіванова О. розглядає категорії як інваріантні ознаки, що відтворюють найістотніші особливості тексту [7, с. 148]. Підкреслимо, що в сучасній теорії тексту, по-перше, досі не усталилася термінологія щодо єдиної назви цієї кваліфікаційної ознаки. Так, Семенов О. М., Ковалик І. І. та Плющ Н. П. називають її «ознакою тексту»; Єщенко Т. А., Кочан І. М. уживають назву «категорія тексту»; Дресслер В., Богранд Р., Тичер С. – «критерій тексту» [2; 3; 8; 10]. По-друге, також не усталилася єдина термінологія щодо назв категорій тексту: цілісність – інтеграція – завершеність; інформативність – змістовність – завершеність; категорія простору і часу – континуум – перспекція – когезія – зчеплення; членованість – дискретність – делікативність; інтертекстуальність – транстекстуальність – метатекстуальність – архітекстуальність тощо.

Основними категоріями наукового тексту вважаються цілісність; членованість; зв'язність; інформативна, логічна, оцінна, спонукальна насиченість; науковість; завершеність; послідовність; комунікативність.

Цілісність наукового тексту полягає у внутрішній організованості, смисловій єдності, цілісному оформленні початку і кінця твору, переході за допомогою певних мовних одиниць до наступних частин тексту; виявляється у визначеній логікосмисловій структурі тексту, компонентами якої є тематика, проблематика, ідеї тощо.

Зв'язність наукового тексту передбачає поєднання його компонентів між собою за змістом. Слова *цей, той, тут, зазначений, подібний* супроводжують лінійне розгортання тексту, що вказує на єдність або близькість суб'єкта дії, об'єкта або місця дії, а також повтор окремих слів чи їх синонімів. Логічну зв'язність наукового тексту забезпечують мовні одиниці, що виражають причину і наслідок (*тому що; зважаючи (з огляду) на це*); умову (*завдяки тому що*) і наслідок (*оскільки; згідно з цим; за цих (таких) умов; на цій підставі*).

Членованість (дискретність) тексту вказує на відношення, які існують між розділами, підрозділами, параграфами наукового тексту. Розрізнення частин наукового тексту відбувається за принципом логічної організації членованості тексту на окремі елементи, кожен із яких є складником цілого і водночас постає

відносно автономною частиною. Ця категорія орієнтована на автора і процес продукування тексту. Тобто від початку й до кінця має простежуватися уніфікована структура тексту. Правильність, зручність, система розподілу матеріалу, доцільність саме такого членування тексту, логічна організація інформації – архітектонічні характеристики наукових текстів. Абзацне членування тексту, рубрикація, шрифтове виділення ключових слів – усе це робить прозорою логічну схему наукового тексту.

Послідовність у науковому тексті реалізується через спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність формулювань у процесі розвитку думки (*насамперед, потім, тепер...*), перехід від однієї думки до іншої (*розглянемо, зупинимося на..., розглянувши..., перейдемо до...*), результат, висновок (*отже, підсумуємо, відтак...*).

Комунікативність передбачає спрямованість тексту на відповідного адресата. Під адресатом розуміємо реального одержувача інформації (читача, слухача, об'єкта мовлення). Під комунікативністю тексту вважаємо його спрямованість на мовну особистість, яка може бути репрезентована адресантом і адресатом. Варто зазначити, що адресант (мовець, автор, суб'єкт мовлення), на відміну від адресату, завжди представлений у тексті, тобто займає вихідну позицію. Саме адресант є організувальною силою, своєрідним осердям тексту, яке «концентрує усі його категорії..., об'єднує його окремі частини, пронизує єдиним світоглядом, визначає композиційно-структурну форму» [2, с. 188]. Отже, йдеться про антропоцентричність, що обумовлена людиноорієнтованістю мовознавчих досліджень, зумовлених інтересом до вивчення людського чинника в архітектоніці тексту.

Інформативна, логічна, оцінна насиченість наукового тексту виявляється у здатності мовних одиниць виражати смислові компоненти, які допомагають читачеві зрозуміти смисл тексту. Кожний науковий текст є акумулятором інформації і каналом її передавання. Інформативність є основною змістовою категорією, пов'язаною з номінацією та смислом наукового тексту. Ця категорія забезпечує вербалізовану організацію знань, їхнє осмислення, передавання та кодування читачем. Основними властивостями інформації у науковому тексті є цінність, корисність, новизна, істинність.

За функціональним призначенням наукові тексти поділяються на такі види:

- 1) теоретичний текст (подає теоретичні аспекти предмета дослідження);
- 2) методологічний текст (містить мотивацію та опис специфіки методології проведеного дослідження);
- 3) оглядовий текст (науково обґрунтовує предмет дослідження, установлює межі цього дослідження, вказує на ступінь невивченості його окремих складових);
- 4) пояснювальний текст (розкриває основні положення за допомогою посилань, цитат, різних приміток і тлумачень понять, таблиць, формул тощо);
- 5) емпірико-фактологічний текст (подає опис фактологічної бази дослідження, класифікацію й узагальнення фактів у конкретному дослідницькому контексті);

б) додатковий текст (для додаткових доказів наукових положень використовуються анкети, тексти завдань, графіки, статистичний матеріал, які розміщуються у додатках до наукової роботи);

7) науковий текст мішаного типу (поєднує ознаки різних видів наукових текстів) [8, с. 66–67].

Таким чином, розглянувши питання специфіки функціонування наукового тексту, види наукових текстів відповідно до їх функціонального призначення, принципи та вимоги щодо викладення наукової інформації; дослідивши зміст основних категорій наукового тексту як кваліфікаційних типологічних ознак і характеристик, можна зробити **висновок**, що науковий текст – це закінчене мовленнєве утворення, яке містить змістовну, структурно-граматичну єдність, що реалізується в усній або писемній формі, характеризується замкнутістю, зв'язністю, різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку і має певну граматичну настанову. Отже, науковий текст – це текст наукового стилю мовлення, що стосується науки, навчання і характеризується певними особливостями щодо побудови та мовного вираження, має інтегральну природу, багатокomпонентність, різнобічність і поліфункціональність.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Бацевич Ф.С.** Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. **Єщенко Т.А.** Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. / Т. А. Єщенко. – К. ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
3. **Кочан І.М.** Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб і доп. – К.: Знання, 2008. – 423 с.
4. **Лосева Л.М.** Как строится текст: Пособие для учителей / Под ред. Г. Я. Солганик. – М.: Просвещение, 1980. – 96 с.
5. **Мацько Л.І., Кравець Л.В.** Культура української фахової мови: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
6. **Онуфрієнко Г.С.** Науковий стиль української мови: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
7. **Селиванова Е.А.** Основы лингвистической теории текста и коммуникации. – К.: Брама, 2004 – 336 с.
8. **Семенов О.М.** Культура наукової української мови: навч. посіб. / О. М. Семенов. – К. ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
9. **Словник** іншомовних слів / Уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
10. **Тичер С., Мейер М., Водак Р., Веттер Е.** Методы анализа текста и дискурса / Пер. с англ.. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. – 356 с.